בן איש חי אטו כולי עלמא בני מתי נינהו אלא בן איש חי שאפי' במיתתו קרוי חי רב פעלים מקבצאל שריבה וקבץ פועלים לתורה והוא הכה את שני אריאל מואב שלא הניח כמותו לא במקדש ראשון ולא במקדש שני והוא ירד והכה את הארי בתוך הבור ביום השלג איכא דאמרי דתבר גזיזי דברדא ונחת [א]וטבל איכא דאמרי דתנא סיפרא דבי רב ביומא דסיתוא. והמתים אינם יודעים מאומה אלו רשעים שבחייהן קרויין מתים שנאמר [1]ואתה חלל רשע נשיא ישראל ואי בעית אימא מהכא [2]על פי שנים עדים או (על פי) שלשה עדים יומת המת חי הוא אלא המת מעיקרא: [ב]בני ר' חייא נפוק לקרייתא אייקר להו תלמודייהו הוו קא מצערי לאדכוריה א"ל חד לחבריה ידע אבון בהאי צערא א"ל אידך מנא ידע והא כתיב [3]יכבדו בניו ולא ידע א"ל אידך ולא ידע והא כתיב [4]אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ואמר רבי יצחק [ג]קשה רמה למת [ד]כמחט בבשר החי אמרי בצערא דידהו ידעי בצערא דאחרינא לא ידעי ולא והתניא [ה]מעשה בחסיד אחד שנתן דינר לעני בערב ר"ה בשני בצורת והקניטתו אשתו והלך ולן בבית הקברות ושמע שתי רוחות שמספרות זו לזו אמרה חדא לחברתה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתה איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת אמרי לי הלכה היא ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה ראשונה ברד מלקה אותו הלך הוא וזרע ברביעה שניה של כל העולם כולו לקה שלו לא לקה לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן שתי רוחות שמספרות זו עם זו אמרה חדא לחברתה בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי לא כך אמרתי לך איני יכולה שאני קבורה במחצלת של קנים אלא לכי את ומה שאת שומעת בואי ואמרי לי הלכה ושטה ובאה ואמרה לה חברתה חברתי מה שמעת מאחורי הפרגוד אמרה לה שמעתי שכל הזורע ברביעה שניה שדפון מלקה אותו הלך וזרע ברביעה ראשונה של כל העולם כולו נשדף ושלו לא נשדף אמרה לו אשתו מפני מה [ו]אשתקד של כל העולם כולו לקה ושלך לא לקה ועכשיו של כל העולם כולו נשדף ושלך לא נשדף סח לה כל הדברים הללו אמרו לא היו ימים מועטים עד שנפלה קטטה בין אשתו של אותו חסיד ובין אמה של אותה ריבה אמרה לה לכי ואראך בתך שהיא קבורה במחצלת של קנים לשנה האחרת הלך ולן בבית הקברות ושמע אותן רוחות שמספרות זו עם זו אמרה לה חברתי בואי ונשוט בעולם ונשמע מאחורי הפרגוד מה פורענות בא לעולם אמרה לה חברתי הניחני דברים שביני לבינך כבר נשמעו בין החיים אלמא ידעי דילמא איניש אחרינא שכיב ואזיל ואמר להו ת"ש דזעירי הוה מפקיד זוזי גבי אושפיזכתיה עד דאתי ואזיל לבי רב שכיבה אזל בתרה לחצר מות אמר לה זוזי היכא אמרה ליה זיל שקלינהו מתותי [ז]בצנורא דדשא בדוך פלן ואימא לה לאימא תשדר לי מסרקאי וגובתאי דכוחלא בהדי פלניתא דאתיא למחר אלמא ידעי [דלמא] דומה קדים ומכריז להו ת"ש דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוזי דיתמי כי נח נפשיה לא הוה שמואל גביה הוו קא קרו ליה בר אכיל זוזי דיתמי אזל אבתריה לחצר מות אמר להו בעינא אבא אמרו ליה אבא טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אמרו ליה אבא בר אבא נמי טובא איכא הכא אמר להו בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל היכא אמרו ליה סליק למתיבתא דרקיעא אדהכי חזייה ללוי דיתיב אבראי אמר ליה אמאי יתבת אבראי מאי טעמא לא סלקת אמר ליה דאמרי לי כל כי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרבי אפס ואחלישתיה לדעתיה לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא אדהכי והכי אתא אבוה חזייה דהוה קא בכי ואחיך אמר ליה מאי טעמא קא בכית אמר ליה דלעגל קא אתית מאי טעמא אחיכת דחשיבת בהאי עלמא טובא אמר ליה אי חשיבנא נעיילוה ללוי ועיילוהו ללוי אמר ליה זוזי דיתמי היכא אמר ליה זיל שקלינהו באמתא דרחיא עילאי ותתאי דידן ומיצעי דיתמי אמר ליה מאי טעמא עבדת הכי אמר ליה אי גנובי גנבי מגנבו מדידן אי אכלה ארעא אכלה מדידן אלמא דידעי דילמא שאני שמואל כיון דחשיב קדמי ומכרזי [ח]פנו מקום [ט]ואף ר' יונתן הדר ביה דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר ר' יונתן מנין למתים שמספרים זה עם זה שנאמר [5]ויאמר ה' אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר מאי לאמר אמר הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור להם לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבעתי לכם כבר קיימתיה לבניכם

ואי

גזיזי דברדא. חתיכות של ברד והקרח שקורין גלאצ"א בלע"ז והיינו ביום השלג: **ונחת וטבל.** [א]לקריו *כדי לעסוק בתורה: **דסנא ספרא דבי רב.** תורת כהנים: **חלל רשע.** על צדקיהו הוא אומר ועדיין בימי יחזקאל חי היה וקורהו חלל: **לקרייתא.** להתעסק בעבודת אחוזתם: **אייקר תלמודייהו.** אשתכח תלמודם מגרסתם. אייקר הוכבד עליהם מחמת שכחה: **בצערא דידהו.** בצער גופם ממש כגון עקיצת הרימה: **שתי רוחות.** של שתי ילדות מתות (א): **ונשמע.** ונדע מה גזרו היום פורענות בעולם. שהעולם נדון בר"ה: **ספרגוד.** מחיצה המבדלת בין מקום השכינה: **ברביעה ראשונה.** יורה. שלש רביעות הן בכירה שניה ושלישית ראשונה בי"ז במרחשון שניה בכ"ג שלישית בר"ח כסליו: **ברד מלקה אותו.** שעתיד ברד ליפול סמוך לרביעה [י]ראשונה ומה שנזרע כבר הוקשה והברד שוברו והנזרע בשניה עדיין רך הוא ואינו נשבר בשביל הברד כענין שנאמר והפשתה והשעורה נכתה והחטה והכוסמת לא נכו (שמות ט): **שדפון.** מלקה הרך ואינו משדף הקשה: **אלמא ידעי.** דברים האמורים בין החיים: **לחצר מות.** לבית הקברות: **בצנורא דדשא.** כמור מפתן הבית שהדלת סובב בו: **מסרקאי.** מסרק שלי: **גובתא.** קנה. ובשביל שמתה ילדה אמרה כן לעגמת נפש: **בהדי פלניתא דאתיא למחר.** לקבורה: **אלמא ידעי.** מה שעושין שידעה זו שזו גוססת ונטויה למות: **דלמא דומה.** מלאך שהוא ממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני אבל שאר דברי החיים אינם יודעים: **בעינא אבא.** מבקש אני את אבא כך היה שמו: **א"ל.** המתים נגלו לו כאילו הם חוץ מקבריהם ויושבים בעגולה: **חזייה.** שמואל ללוי [כ]חברו שהיה יושב חוץ לישיבה של שאר מתים: **כל כי הנך שני.** מספר השנים שלא נכנסת בישיבתו של רבי אפס במס' כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג:): **חזייה.** שמואל לאבוה דקא בכי וחייך: **דלעגל אתית.** במהרה תקבר: **באמתא דריחיא.** כל בנין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים: **אלמא ידעי.** מי חשוב בין החיים: **ואת הארץ.** במיתת משה כתיב:

ואי

בן איש חי אטו כולי עלמא. בספרים מדויקים כתיב חי וקרינן חיל ומן הכתיב דייק הכי שלא כתיב חיל אלא חי: **סיפרא** דבי רב. מהאי דריש שהוא חמור שבספרים: **בתוך** הבור. שהוא באמצע הספרים:

אלמא ידעי. מדקאמר לעגל קא אתית ולא מצי לשנויי כדלעיל דומה קדים ואמר להו דהיינו דוקא לאלתר אבל כל כך לא היה מקדים דהוא עצמו אינו יודע:

אפי'

תורה אור השלם

1. ואתה חלל רשע נשיא ישראל אשר בא יומו בעת עון קץ: יחזקאל כא ל
2. על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת לא יומת על פי עד אחד: דברים יז ו
3. יכבדו בניו ולא ידע ויצערו ולא יבין למו: איוב יד כא
4. אך בשרו עליו יכאב ונפשו עליו תאבל: איוב יד כב
5. ויאמר יי אליו זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם ליצחק וליעקב לאמר לזרעך אתננה הראיתיך בעיניך ושמה לא תעבר: דברים לד ד

מוסף רש"י

מאי לאמר אמר הקב"ה למשה לך אמור להם וגו'. כדי שתלך ותאמר לאברהם ליצחק וליעקב שבועה שנשבע לכם הקב"ה קיימה, וזהו לאמר, לכך הראיתיה לך, אבל גזרה היא מלפני שמה לא תעבור, שאלולי כך הייתי מקיימך עד שתראה אותם נטועים וקבועים בה ותלך ותגיד להם (דברים לד ד).

מסורת הש"ס

א) [עיין תוס' ב"ק פב: ד"ה אמא], ב) [גמס' ע"ז מו. כתב רש"י ד"ה בני רבי חייא יהודה וחזקי' שמן], ג) שבת יג: קנב., ד) [סוטה דף י. סנהדרין מו:], ה) [אבות דר"נ פ"ג ה"ח], ו) [כלומר שמא קדמיאה ערוך ועי' תוס' כ"ג ס"ד ת"ג], ז) כ"ה לגורס, ח) [כתובות קג:], ט) ובתרגום רב יוסף בד"ה א' יא לימא שמכל תמחת שנגע כעורך אחד, י) [ל"ל אמיה], כ) ס"א הכירה,

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה שתי וכו' ממות הס"ד ואח"כ מ"ה בואי ונשוט וכו':

גליון הש"ס

גמ' ואף ר' יונתן הדר בית. פי' סוטה דף לד ע"ב תוס' ד"ה אמתי: רש"י ד"ה ונחת כו' כדי לעסוק בתורה. פי' ב"ק דף פ"ב ע"ב תוס' ד"ה אמא:

לעזי רש"י

גלאנצ"א [גלצ"א]. קרח.

רב ניסים גאון

דילמא דומה הוא דקדים מכריז להו. במסכת סנהדרין בפרק כל ישראל יש להן חלק (דף צד) אמרי' אמר ר' יוחנן אותו מלאך שהוא ממונה על הרוחות דומה שמו: ת"ש דאבוה דשמואל הוו מפקדי גביה זוזי דיתמי אמר ליה דאמרו לי כל הנך שני דלא עיילת למתיבתא דר' אפס הכא נמי לא תיעול. איתיה לפירושה במסכת כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג) דתנו רבנן בשעת פטירתו של רבי כו' אמר להם לחכמי ישראל אני צריך נכנסו חכמי ישראל אצלו אמר להם אל תספדוני בעיירות והושיבו ישיבה לאחר ל' יום שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא חנינא בר חמא ישב בראש ודאמרי' עלה לא קביל עליה ר' חנינא שהיה ר' אפס גדול ממנו ב' שנים ומחצה יתיב ר' אפס ברישא ויתיב ר' חנינא אבראי ואתא לוי יתיב גביה ומשום הכא לא עיילה ללוי למתיבתא דרקיעא עד דבעא שמואל רחמי עליה ועיילוה: